

De orgels van de R.K. Sint-Gertrudiskerk in Utrecht

Algemeen

Door van een rij toetsen (een *klavier*) de juiste tonen in te drukken, kan een organist regelen *welke* muziek er klinkt. Met de knoppen bij het klavier kan de organist regelen *hoe* de muziek klinkt. Door één knop open te zetten, klinkt slechts één rij pijpen van een specifieke klank en toonhoogte (een *register*) mee. Door registers in combinaties in te schakelen kan de klank enorm worden gevarieerd.

Omdat ieder orgel weer zijn eigen palet van registers heeft, met een eigen stijl, is ieder orgel anders. Dat betekent niet alleen dat een organist voor elk orgel specifiek moet uitzoeken met welke registers een muziekstuk het beste klinkt, maar ook dat je als liefhebber niet aan één orgel genoeg hebt; je wilt van alle orgels hun eigen karakter ontdekken, de familietrekjes van broertjes en zusjes van dezelfde bouwer en de overeenkomsten met andere orgels uit dezelfde stijlperiode. Het verrassende is, dat je dat vaak kunt zien én horen!

De *namen* van registers refereren vanouds vaak aan een muziekinstrument of aan de functie binnen het orgel. De toonhoogte wordt aangeduid volgens een oud gebruik: het register heet naar het aantal voet dat de grootste pijp lang is. Zo heet het register van het hoofdorgel waarvan de pijpen in het zicht staan 'Prestant 16', omdat de grootste pijp 16 voet lang is.

Koororgel (*Koen van Andel, vanaf 2000*)

Dit orgel heeft drie registers, met elk 54 pijpen: voor elk van de 54 toetsen van het klavier één pijp. Het zijn een Bourdon 8', Prestant 4' en Woudfluit 2'. Sinds kort staan achter het orgel nog twaalf baspijpen van de Subbas 16', die bespeeld kunnen worden met de voeten (via het *pedaalklavier*). In de toekomst kan nog een extra register worden toegevoegd, zodat het totaal aantal pijpen op 228 komt.

Hoofdorgel (*Firma Valckx & Van Kouteren, 1929*)

Vijf jaar na de bouw van de kerk, werd op de koorgalerij een orgel met 24 registers (in totaal bijna 1400 pijpen) geplaatst. Sommige registers staan achter deurtjes, die tijdens het spelen geopend en gesloten kunnen worden om de klanksterkte, net als bij een orkest, traploos te variëren. Hiervoor is, boven het zogeheten hoofdklavier en het pedaalklavier, met eigen registers, nog een tweede klavier voor de handen toegevoegd: het zwelklavier (of: zwelwerk). Dit orgel staat, met o.a. de zwelfunctie, nog in de 19^e-eeuwse traditie van de Romantiek, toen alles heel expressief en meeslepend moest zijn, net zoals een orkest kan klinken.

Orgels met twee klavieren voor de handen komen in Nederland overigens veelvuldig voor. Het grootste orgel in Nederland (Rotterdam, Grote Kerk) bezit ruim 7600 pijpen verdeeld over 85 registers op vier handklavieren en pedaalklavier.

Tijdens het concert komt de volgende dichterlijke opsomming van alle 24 registers van het hoofdorgel aan bod. De slotregel doet het hoofdorgel misschien tekort, maar kwam qua rijm wel goed uit:

*Negen stemmen tel ik voor het hoofdklavier
De twee prestanten, een bourdon, salicionaal
Nog eens twee octaven, een concertfluit vier
Mixtuur, trompet, dat zijn ze dacht ik allemaal*

*Op het zwelwerk holpijp acht, bourdon en vox celeste
Violien, hobo en gamba, net als in orkesten
Zachte fluit en vioolprestant
Woudfluit, quint en terts zijn ook charmant*

*Vier zware jongens geven diepte en fundament
De contrabas, de fluitbas, steunen ongekend
Subbas en trombone ook, van het pedaal
Maar Koens orgel blijft 't mooist van allemaal*

MENUKAART

Welkom op het orgelfeest van de meest eigentijdse orgelliefhebber die ooit in het wild is gesignaleerd!

VOORGERECHT (14:30 – 15:00)

Voorzichtig proeven aan beide orgels

PAUZE I

*Voor iedereen een écht hapje en drankje, tegenover Koens orgel
Doe mee aan de Wensstrijd! Vul naast de drankjestafel in wat je altijd nog eens op kerkorgel uitgevoerd zou willen hebben...*

HOOFDGERECHT (15:15 – 15:50)

Zware kost: échte kerkorgelmuziek, om weer helemaal tot jezelf te komen, afgesloten met een onverwacht maar bijpassend sausje om het beter weg te krijgen

PAUZE II

*Voor iedereen een écht hapje en drankje, tegenover Koens orgel.
Niet gewonnen met de Wensstrijd uit Pauze I? Vul dan je favoriete tweelettergrepige woord in naast de drankjestafel...*

NAGERECHT (16:05 – 16:30)

Om na te blussen, zodat iedereen goed uitgeblust raakt

RECEPTIE

*Tot de deuren sluiten om 17:30, is iedereen van harte uitgenodigd om restanten uit beide pauzes op te maken onder het genot van een praatje.
Vergeet de collecte en het gastenboek niet!*

TOILETTEN

Tegenover het hoofdorgel bij het altaar de deur door en de richtingaanwijzers volgen.

GASTENBOEK

Tijdens de receptie kan iedereen naast de drankjestafel het gastenboek tekenen.

COLLECTE

Tijdens de receptie staat bij de koffietafel een collectebus. Een bijdrage van vijf euro per bezoeker zou de onkosten van deze middag voor een belangrijk deel kunnen dekken.

Bij voorbaat dank!